

TEISINĖS PRIEMONĖS GINANTIS NUO NEPAGEIDAUJAMO SEKSUALINIO POBŪDŽIO ELGESIO

Adriana Jokšaitė, Kotryna Dijokevičiūtė

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

3-o kurso teisės studentės

Saulėtekio al. 9, I rūmai, 10222 Vilnius

El. paštas: adriana.joksaite@tf.stud.vu.lt; kotryna.dijokeviciute@tf.stud.vu.lt

Mokslinio straipsnio akademinis kuratorius lekt. Darius Prapiestis

El. paštas: darius.prapiestis@tf.vu.lt

Mokslinio straipsnio praktinis kuratorius prof. dr. Aurelijus Gutauskas

El. paštas: aurelijus.gutauskas@tf.vu.lt; Aurelijus.Gutauskas@lrkt.lt

Straipsnyje analizuojamas nepageidaujamas seksualinio pobūdžio elgesys kasdienėse situacijose ir įtvirtintos teisinės priemonės, norint apsiginti tapus tokio elgesio auka. Dėl visuomenėje nuskambančių pasisakymų, jog nepageidaujami seksualinio pobūdžio veiksmai yra norma ir toleruoti šiuolaikinėje visuomenėje, vis dar interpretuojant auką kaip provokatorę, kuri pati yra kalta, akivaizdžiai kyla klausimas – kokios teisinės apsaugos gali tikėtis asmuo, į kurį buvo nukreipti seksualinio pobūdžio veiksmai? Ar mūsų įstatymuose įtvirtintos priemonės suteikia pakankamą apsaugą ir garantiją, kad nukentėję asmenys galėtų sulaukti pagalbos ir teisingumo?

Straipsnyje pateikiama analizė ir vertinimas nepageidaujamo seksualinio pobūdžio veiksmų, jų reikšmės, paplitimo visuomenėje, (ne)įtvirtintų teisinės gynybos priemonių Lietuvoje ir užsienio valstybėse, (ne)reikalingų teisinio reguliavimo pokyčių.

Pagrindiniai žodžiai: nepageidaujamas seksualinio pobūdžio elgesys, flirtavimas, seksualinis priekabiavimas, teisinės priemonės, baudžiamasis kodeksas.

Legal Remedies Against Unwanted Conduct of a Sexual Nature

The article analyses unwanted sexual behaviour in everyday situations and sets out the legal means to defend oneself if one is a victim of such behaviour. The public discourse that unwanted sexual acts are the norm and are tolerated in modern society, while still interpreting the victim as a provocateur who is guilty herself, clearly raises the question of what kind of legal protection a person who has been subjected to a sexual act can expect? Do the measures provided for in our laws offer sufficient protection and guarantee so that victims can receive help and justice?

The article provides an analysis and assessment of unwanted conducts of a sexual nature, their significance, their prevalence in society, the (un)established legal remedies in Lithuania and abroad, and the (un)necessary changes in legal regulation.

Keywords: *unwanted conduct of a sexual nature, flirting, sexual harassment, legal remedies, criminal code.*

Įvadas

Nepageidaujamas seksualinio pobūdžio elgesys yra opi problema šiuolaikinėje visuomenėje. Švilpimas gatvėje, tyčiniai kito asmens prisilietimai prie kito kūno autobuse, bare, festivalyje ar kitoje viešojoje vietoje, įkylus persekiojimas su nešvankiais seksualiniais pasiūlymais, nemalonios seksualinio pobūdžio žinutės iš nepažįstamo asmens, – tai yra tik dalis situacijų, su kuriomis susiduria daugiau kaip 50 % moterų jau ankstyvoje paauglystėje. Absoliuti dauguma tokio pobūdžio elgesio aukų yra moterys dėl istoriškai susiklosčiusios lyčių nelygybės visuomenėje. Kiek rečiau tokių situacijų aukomis tampa vyrai (Zakarauskaitė, 2022).

Gali susidaryti įspūdis, kad neva dabar nebėra galima flirtuoti ir asmens pastangos susipažinti su kitu asmeniu yra neteisėtos. Tačiau flirtavimas ir susipažinimas su kitu asmeniu nėra ir niekada nebuvo joks nusižengimas. Tai yra bendravimo ir pramogos priemonė, socialinis reiškinys, susiklostantis žmonėms tarpusavyje sąveikaujant. Flirtas yra sąmoningas noras patraukti kito asmens dėmesį arba tokio dėmesio demonstravimas kitam asmeniui. Tačiau dažnai flirtas peržengia tam tikras ribas ir tampa nebe nekaltu socialiniu reiškiniu, o realiai nemalonumą, grėsmę kito asmens atžvilgiu keliančia veikla. Tad kurgi yra brėžiama riba tarp nevykusio flirtavimo ir teisės pažeidimo? Kada galima ir protinga griebtis teisinių priemonių kaip atsako į nepageidaujamą seksualinio pobūdžio elgesį? Ar apskritai galima tikėtis teisinės pagalbos tampant tokio elgesio auka?

Sio darbo **tikslas** – įvertinti teisinės gynybos priemones nuo nepageidaujamo seksualinio pobūdžio elgesio.

Mokslinio straipsnio **objektas** – teisinės gynybos priemonės prieš nepageidaujamą seksualinio pobūdžio elgesį kasdienėse situacijose.

Darbo **uždaviniai** – apžvelgti nepageidaujamą seksualinio pobūdžio elgesį kaip reiškinį; nustatyti teisinės priemonės Lietuvos teisinėje sistemoje, kuriomis gali pasinaudoti asmuo, susidūręs su nepageidaujamu seksualinio pobūdžio elgesiu; nustatyti užsienio valstybių taikomas priemones kovojant su nepageidaujamu seksualinio pobūdžio elgesiu; įvertinti teisinio reguliavimo pokyčius (jei šie yra reikalingi).

Darbo **aktualumą** lemia tai, jog šiais laikais yra dažnai susiduriama su nepageidaujamu seksualinio pobūdžio elgesiu įvairiose kasdienėse situacijose. Teisinės atsakomybės už tokią veiklą reglamentavimas ne visuomet yra aiškiai ir vienareikšmiš-

kai nustatytas. Dažnai tokio elgesio aukomis tapę asmenys nežino, ar apskritai verta kreiptis į teisėsaugos institucijas, abejojama, ar tikrai į su tokiu elgesiu susidūrusius asmenis bus žvelgiama rimtai ir ar sėkmės „nubaudžiant kaltininką“ įmanoma sulaukti.

Darbe taikyti istorinis, lingvistinis, sisteminis **metodai**. Istoriniu metodu siekiama atskleisti, kaip keitėsi visuomenės reagavimas į nepageidaujamą seksualinio pobūdžio elgesį, kaip jis suvokiamas šių laikų kontekste. Lingvistinis metodas padeda ištirti darbui aktualius teisės šaltinius. Sisteminis metodas taikomas atskleisti teisės aktų turinį, straipsnių prasmę.

Darbo **originalumą** lemia tai, kad viešoje erdvėje prieinamoje informacijoje paabrėžiamos gynybos priemonės nuo nepageidaujamo seksualinio pobūdžio elgesio esant darbo ar kitokiems priklausomumo santykiams. Taip pat didžioji dauguma informacijos duoda nuorodas į psichologinę tapos šio elgesio auką. Tačiau nėra aiškiai pateikiama, kokiomis teisinėmis priemonėmis asmuo gali tikėtis apsiginti ir nubauti kaltininką, jeigu pastarasis atlieka tokio pobūdžio veiksmus nesant minimų pavaldumo santykių. Todėl straipsnio tyrimo sritis siaurinama iki nepageidaujamo seksualinio pobūdžio elgesio kasdienėse situacijose ir straipsnyje nebus tiriamas nepageidaujamas seksualinio pobūdžio elgesys (dar kitaip vadinamas „seksualiniu priekabiavimu“) esant būtent darbo ar kitokiems priklausomumo tarp asmenų santykiams.¹

Darbui išskirtinai reikšmingi šie **šaltiniai**: Baudžiamasis kodeksas, administracinis nusižengimų kodeksas, teismų praktika, pokalbis su gydytoju psichiatru K. Kuzmicku ir kt. Pasitelkiant išvardintus šaltinius siekiama atskleisti nepageidaujamo seksualinio pobūdžio elgesio reikšmę, teisinės priemonės, kurias pasitelkus galima apsiginti jį patyrus.

1. Nepageidaujamas seksualinio pobūdžio elgesys ir flirtavimas

Komplimentas, koketiška žinutė ar apkabinimas gali leisti asmeniui jaustis puikiai, jei tai įvyksta tinkamu laiku ir iš norimo žmogaus. Tačiau kaip yra tais atvejais, kai toks dėmesio parodymas yra nelaukiamas, ir kuo skiriasi šios reakcijos į panašius ar net tuos pačius veiksmus? Kiekvienu atveju labiausiai šį skirtumą jaučia pats asmuo, į kurį šie veiksmai yra nukreipti, todėl būtent per šią prizmę yra būtina išsiaiškinti, kokie yra skirtumai tarp flirtavimo ir nepageidaujamo seksualinio pobūdžio elgesio.

¹ Naudojama „nepageidaujamo seksualinio pobūdžio elgesio“ sąvoka vietoj „seksualinio priekabiavimo“ sąvokos tam, kad būtų išvengta asociacijų su įtvirtintu šio elgesio „apibrėžimu“ baudžiamajame kodekse. „Nepageidaujamo seksualinio pobūdžio elgesio“ sąvoka bus siejama su situacijomis, kurios nėra susijusios su darbo ar kitokiais priklausomumo santykiais.

1.1. Nepageidaujamo seksualinio pobūdžio elgesio ir flirtavimo samprata

Flirtavimas gali būti apibūdinamas kaip toks asmens elgesys, kuriuo norima parodyti dėmesį kitam asmeniui, turint tikslą su juo užmegzti intymesnę bendravimą. Flirtavimo pavyzdžiais galėtų būti komplimentų sakymas, telefono numerio davimas, tam tikra kūno kalba, prisilietimai, oro bučiniai ar net ilgas akių kontaktas ir pan. Anglų kalboje flirtavimas (angl. *flirt*) yra suprantamas kaip bendravimas su kitu žmogumi taip, tarsi jis būtų patrauklus, tačiau nenorėjimas su juo užmegzti rimtų santykių (Cambridge dictionary). Taigi, akivaizdu, kad anglų kalboje flirtavimas yra apibrėžiamas kitaip nei lietuvių kalboje, kur flirtavimas nėra būtinai suprantamas kaip nenuoširdus ar netikras dėmesys.

Pagrindinis flirtavimo bruožas yra tas, kad asmuo, su kuriuo yra flirtuojama, šiuos veiksmus vertina teigiamai, jie jam yra priimtini ir sukelia pozityvias emocijas. Lyčių studijų centro vadovės doc. dr. L. Stundžės teigimu „flirto atveju jaučiamasi gerai, asmenys yra laimingi, tokia situacija jiems yra patraukli, pageidaujama, vyksta abipusiu noru, grindžiama lygybe, savigarba nepažeidžiama, elgsena teisėta ir jie gali ją kontroliuoti.“ (Pagarbus elgesys: kur yra neleidžiamo..., 2018). Taigi, norint žinoti, ar galima atitinkamus asmens veiksmus pavadinti flirtavimu, yra būtina atsižvelgti į kito asmens reakciją. Jei į atitinkamus veiksmus yra reaguojama teigiamai ar į juos yra atsakoma panašaus pobūdžio veiksmais, tai jau būtų galima pavadinti flirtavimu.

Nepageidaujamas seksualinio pobūdžio elgesys yra suprantamas pakankamai plačiai. Anglų kalboje nepageidaujamas seksualinio pobūdžio elgesys (angl. *sexual harassment*)² yra apibrėžiamas kaip nepageidaujamas ar įžeidžiantis seksualinis dėmesys, pasiūlymai ar pokalbiai, ypatingai iš darbdavio ar kito įtakingo asmens (Cambridge dictionary). Šiuo atveju atitinkami veiksmai, kurie kartais gali būti identiški ir flirtavimo atveju, yra nelaukiami ir nenorimi. Jie asmeniui sukelia tokias neigiamas emocijas kaip baimę, nerimą, pasišlykštėjimą ar nesaugumą.

Nepageidaujamo seksualinio elgesio formų gali būti labai įvairių, tad pateikti baigtinį sąrašą yra sudėtinga. Dažniausiai šis elgesys pasireiškia kaip:

- nepageidaujamas fizinis arba verbalinis kontaktas, kuris gali pasireikšti prisilietimu, bučiniiais ar seksualinių pastabų išreiškimu;
- seksualinis spaudimas – tai gali būti bandymas siūlyti ar net versti asmenį dalyvauti seksualiniuose veiksmuose prieš jo valią ar norą;
- persekiojimas – galimas nuolatinis stebėjimas ar šnipinėjimas atitinkamo asmens, be asmens sutikimo jo nuotraukų darymas, siekiant seksualinio pasitenkinimo, ar bandymas iš aplinkinių išgauti kuo daugiau asmeninės informacijos;

² Tai taip pat yra atitinkmuo anglų kalboje ir seksualinio priekabiavimo sąvokai

- seksualinės prievartos pavojaus sukėlimas – tai gali būti grėsmės sudarymas, kai asmuo turi pakankamą pagrindą manyti, jog bus išprievartautas, pasitelkiamas seksualinis smurtas norint nubausti asmenį, neatsakiusį į seksualinio pobūdžio veiksmus;
- nepageidaujamas kontaktas virtualioje erdvėje – tai gali būti vulgarių žinučių siuntimas, komentarų rašymas socialiniuose tinkluose ar kitoje virtualioje erdvėje;

Pabrėžtina, kad nepageidaujamas seksualinio pobūdžio elgesys yra rimta socialinė ir teisinė problema. Tokie veiksmai pažeidžia asmens saugumą, seksualinio apsisprendimo laisvę ir teisę į asmens neliečiamumą. Asmuo gali jaustis nesaugus, nuolatos gyventi įtampoje, jam gali atsirasti sveikatos problemų. Gydytojo psichiatro K. Kuzmicko teigimu³, nepageidaujamą seksualinio pobūdžio elgesį patyrę asmenys susiduria su tokiomis problemomis kaip:

- gėda ir kaltės jausmas – nukentėję asmenys dažnai jaučia nuolatinį gėdos ir kaltės jausmą dėl įvykio, nors jie neturėtų jaustis kalti;
- baimė ir nerimas – žmonės, susidūrę su nepageidaujamu seksualinio pobūdžio elgesiu, gali patirti stiprų nerimą ir baimę. Jie gali pradėti bijoti ateities įvykių, bijoti dėl savo saugumo arba prarasti pasitikėjimą kitais žmonėmis;
- depresija ir liūdesys – nepageidaujamas seksualinio pobūdžio elgesys gali sukelti depresiją, nuovargį ir ilgalaikį liūdesį. Asmuo, nukentėjęs nuo nepageidaujamo seksualinio pobūdžio elgesio, gali jaustis beviltiškai ar net prarasti susidomėjimą veiklomis, kurios anksčiau asmeniui kėlė pasitenkinimą;
- mintys apie savižudybę ar savęs žalojimą – ypatingai sunkiais atvejais žmonės gali patirti savižudybės ar savęs žalojimo mintis dėl patirtos traumos ir negalėjimo susidoroti su skausmu;
- problemos santykiuose – nepageidaujamo seksualinio pobūdžio elgesio patirtis gali turėti įtakos ir artimų santykių kūrimui bei palaikymui. Asmuo, nukentėjęs nuo nepageidaujamo seksualinio pobūdžio elgesio gali patirti sunkumų užmegzdamas ar palaikydamas intymius santykius;
- traumos simptomai – po nepageidaujamo seksualinio pobūdžio elgesio žmonės gali patirti įvairius traumos simptomus, įskaitant nemigą, košmarus, hiperaktyvumą, emocinį „atšalimą“ arba pasikartojančius įvykio prisiminimus;

Be kita ko, gydytojas K. Kuzmickas pažymi, kad asmenys, nukentėję nuo nepageidaujamo seksualinio pobūdžio elgesio, gali jaustis įvairiai, ir toji savijauta gali kisti laikui bėgant. Tačiau yra labai svarbu ieškoti profesionalios paramos, jei žmogus jaučiasi nesugebantis susidoroti su patirta traumine patirtimi. Psichologas, psichoterapeutas ar konsultantas gali padėti asmeniui, nukentėjusiam nuo nepageidaujamo

³ Analizuojant straipsnio temą buvo surengtas oficialus susitikimas ir bendrauta su gydytoju psichiatru K. Kuzmicku.

seksualinio pobūdžio elgesio, perprasti savo jausmus, išspręsti problemas ir toliau judėti gyvenime. Svarbiausia, reikia nebijoti apie tai kalbėti, o asmeniui, nukentėjusiam nuo nepageidaujamo seksualinio pobūdžio elgesio, suvokti, kad jis nėra kaltas, nors kartais ir taip ir jaučiasi.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6 knygos 250 str. numato galimybę asmeniui, kuriam buvo padaryta žala sveikatai, prašyti neturtinės žalos atlyginimo iš asmens, kuris šią žalą sukėlė (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Taigi jeigu būtų nustatyta, kad asmuo, patyręs nepageidaujamą seksualinio pobūdžio elgesį, dėl tokių įvykių vėliau susidūrė su psichiniais ar kitais sveikatos sutrikimais, jis turėtų teisę reikalauti neturtinės žalos atlyginimo.

Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra 2014 m. atliko tyrimą tarp moterų apie jų patirtį, susijusią su priekabiavimu ir kitu nepageidaujamu seksualinio pobūdžio elgesiu. Tyrimas parodė, kad Europos Sąjungoje (toliau – ES) net 55 % moterų yra patyrusios įvairių formų seksualinį priekabiavimą nuo 15 metų. Iš jų 68 % moterų tai teko patirti asmenų nesusijusių darbo santykiais. Populiariausia nepageidaujamo seksualinio forma buvo nepageidaujamas fizinis ir verbalinis kontaktas. Net 29 % moterų ES teigė patyrusios nepageidaujamus prisilietimus, apkabinimus ar bučinius jau net nuo 15 metų amžiaus, atitinkamai 24 % moterų teigė patyrusios nepageidaujamus seksualinio pobūdžio komentarus. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad šiais laikais didelė dalis moterų tokių elgesį patiria ir virtualioje erdvėje – net 11 % moterų teigė gavusios nepageidaujamų ir įžeidžiančių seksualinio pobūdžio elektroninių laiškų, SMS žinučių arba tokių komentarų socialiniuose tinkluose (Violence against women: an EU..., 2014). Tačiau minimi duomenys jokių būdu nepaneigia, jog nepageidaujamo seksualinio pobūdžio elgesio aukomis gali tapti ir vyrai. Tačiau kaip jau minėta, tai pasitaiko rečiau.

Pabrėžtina, kad esminis tokio elgesio elementas yra aiškus parodymas, jog tokio tipo elgesys yra nepriimtinas. Asmuo turi išreikšti, kad atliekami veiksmai jam yra nemalonūs ir kelia diskomfortą. Toks parodymas gali būti išreiškiamas žodžiu (pasakymas „NE“), veiksmais (atsitraukimas, ignoravimas, vengimas ir t. t.). Tačiau toks savo valios išreiškimas negarantuoja, jog šie veiksmai liausis: vienam žmogui to užteks, kad seksualinio pobūdžio veiksmų jis nebenukreiptų į tą patį asmenį, tačiau kitam tai gali būti motyvacija stengtis labiau. Be to, ne visos tokių situacijų aukos geba pasipriešinti ir išreikšti savo poziciją: jas gali sukaustyti baimė dėl praeityje patirtų traumų arba įsivaizduojamų galimų scenarijų.

Taigi, pagrindinis skirtumas tarp nepageidaujamo seksualinio elgesio ir flirtavimo yra tas, kad nepageidaujamo seksualinio elgesio atveju asmuo nejaučia tokių pačių jausmų ar poreikių tokių elgesį rodančiam asmeniui. Toks elgesys yra nepageidaujamas, jis sukuria asmeniui nemaloniją, priešišką, bauginančią ar žeminančią aplinką (Seksualinis priekabiavimas ar flirtas?, 2017).

1.2. Seksualinio priekabiavimo samprata ir atsakomybė

Seksualinis priekabiavimas, kaip teisinis reiškiny, yra feministinių judėjimų, vykusių Jungtinėse Amerikos Valstijose, pasekmė (Veršekys, 2008, p. 187). Nors Jungtinėse Amerikos Valstijose ši problema buvo pradėta plėtoti jau dvidešimtojo amžiaus septintajame dešimtmetyje, Europą ji pasiekė kiek vėliau. 2002 m. ES priėmė privalomą direktyvą, kuria draudžiamas seksualinis priekabiavimas ir priekabiavimas dėl lyties. 2002 metų Europos Parlamento ir Europos Tarybos direktyva iš dalies pakeitė buvusią Tarybos direktyvą dėl vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principo taikymo įsidarbinimo, profesinio mokymo, pareigų paaugštinimo ir darbo sąlygų atžvilgiu. Šia direktyva valstybės narės buvo raginamos geriau ginti nukentėjusiųjų nuo seksualinio priekabiavimo asmenų teises ir užtikrinti moterų ir vyrų noliečiamybę, orumą ir lygybę darbe. Be kita ko, 2002 m. direktyvoje buvo reikalaujama, kad valstybės narės iki 2005 m. spalio mėnesio priimtų arba pakeistų nacionalinius įstatymus dėl kovos su seksualiniu priekabiavimu (Zippel, 2023 p.2).

Seksualinis priekabiavimas yra apibrėžtas Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme (toliau – MVLGI) kaip „nepageidaujamas užgaulus, žodžiu, raštu ar fiziniu veiksmu išreikštas seksualinio pobūdžio elgesys su asmeniu, kai tokį elgesį lemia tikslas ar jo poveikis pakenkti asmens orumui, ypač sukuriant bauginančią, priešišką, žeminančią ar įžeidžiančią aplinką“ (Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas, 1998). Taigi, seksualiniam priekabiavimui, kaip teisės pažeidimui, yra būdingi šie požymiai:

- žodžiu ar fiziniu veiksmu išreikštas seksualinio pobūdžio elgesys;
- seksualinio pobūdžio elgesys yra nepageidaujamas aukai;
- priekabautojo ketinimas pakenkti žmogaus orumui;
- nepageidaujamo seksualinio pobūdžio elgesio padariniai – pakenkta žmogaus orumui, jam sukuriama bauginanti, priešiška aplinka (Vengalė, 2012 p.14).

Nepaisant to, MVLGI 6 str. nustato, kad būtent darbdavys ar darbdavio atstovas turi pareigą imtis priemonių, kad darbuotojas nepatirtų seksualinio priekabiavimo. Atsakomybė už seksualinį priekabiavimą pagal šį teisės aktą gali kilti tik esant darbo santykiams, prekių ir paslaugų teikimo srityje, švietimo įstaigų, kitų švietimo tiekėjų bei mokslo studijų ir institucijų, valstybių ir savivaldybių institucijų ir įstaigų veikloje, tačiau šis įstatymas nėra taikomas šeimos ir privataus gyvenimo srityse (Patyriaus diskriminaciją. Ką daryti?, 2023).

Nors seksualinio priekabiavimo aukomis gali tapti bet kas, dažniausiai nuo jo nukentia moterys, kurios yra ekonomiškai silpnesnės nei vyrai ar užima žemesnes pareigas darbe. Taip pat seksualinio priekabiavimo veiksmai yra atliekami žadant lengvesnę karjerą ar tam tikrus „paskatinimus“ darbe (Vengalė, 2012 p.11).

Administracinių nusižengimų kodekso (toliau – ANK) 81 str. numato administracinę atsakomybę būtent už MVLGI pažeidimą – baudą nuo 40 iki 560 eurų, o už

tokį pažeidimą padarytą pakartotinai – nuo 560 iki 1200 eurų. Tiesa, MVLGĮ yra nustatyta tik darbdavio pareiga užtikrinti, kad darbuotojas ar asmuo, kuris siekia įsidarbinti, nepatirtų seksualinio priekabiavimo, ir administracinė atsakomybė yra taikoma darbdaviui, juridinio asmens vadovui ar kitiems atsakingiems asmenims tik už šios pareigos nesilaikymą.

Griežčiausia, baudžiamoji atsakomybė yra numatyta už seksualinį priekabiavimą. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 152 str. yra įtvirtinta, kad „tas, kas siekdamas seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo vulgariais ar panašiais veiksmais, pasiūlymais ar užuominomis priekabiavo prie pagal tarnybą ar kitaip priklausomo asmens, padarė baudžiamąjį nusižengimą ir baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu.“ Praktikoje vulgarūs veiksmai yra suprantami kaip gestai, išreiškiantys siekį seksualiai bendrauti, taip pat jie gali pasireikšti kaip prisilietimas, per ilgas rankos sąlytis sveikinantis, pliaukštelėjimas, tuo tarpu pasiūlymas ar užuomina gali būti išreikšti žodžiu, gestu, mimika ar raštu (Abramavičius *et al.*, 2009, p. 192). Šie asmens veiksmai turi būti padaromi tik tiesiogine tyčia, vadinasi kaltininkas turi suvokti, kad jo veiksmai kitam asmeniui yra nemalonūs ir nepriimtini bei norėti taip veikti. Nors anksčiau išvardinti asmens veiksmai gali būti sutinkami įvairiose vietose: gatvėje, parduotuvėje, bare, naktiniame klube ar kitoje socialinėje erdvėje, norint inkriminuoti asmeniui šią nusikalstamą veiką yra būtini pavaldumo santykiai. Tai reiškia, kad nukentėjusysis privalo būti priklausomas nuo kaltininko.

Seksualinis priekabiavimas galimas įvairiomis aplinkybėmis. Dažniausiai, bet nebūtinai, priekabiautojas turi aukštesnę padėtį nei nukentėjęs asmuo, o šią aukštesnę padėtį gali nulemti amžius, šeimninė, socialinė, politinė padėtis, mokymosi ar įdarbinimo savitarpio santykiai (Milinis *et al.*, 2021, p. 200).

Apibendrinant, seksualinis priekabiavimas, remiantis teisės aktais, yra galimas tik esant priklausomumo santykiams tarp kaltininko ir aukos. MVLGĮ įtvirtina darbdavio pareigą užtikrinti, kad darbuotojas ar asmuo, siekiantis įsidarbinti, nepatirtų seksualinio priekabiavimo, o ANK nustato piniginę baudą už šios pareigos nesilaikymą. Tuo tarpu BK yra nustatyta baudžiamoji atsakomybė už patį seksualinį priekabiavimą esant tarnybiniais ar kitiems priklausomumo santykiams.

2. Nepageidaujamo seksualinio pobūdžio elgesio teisinis vertinimas

2.1. Veikos kvalifikavimas pagal Baudžiamąjį kodeksą

Nepageidaujamo seksualinio pobūdžio elgesys kaip sankciją galintis užtraukti veiksmas ir kartu jo teisinės gynybos priemonės nuo tokių asmens veiksmų nėra *expressis verbis* numatytas nei BK, nei ANK. Tačiau tokios situacijos, kai asmuo patiria tokio pobūdžio elgesį, nereiškia, jog jį patyręs asmuo negali apsisaugoti jokiais

teisinėmis priemonėmis. Galima iš dalies įžvelgti teisinę atsakomybę už tokių elgesį tiek pagal BK, tiek pagal ANK normas, susiklosčius tam tikroms situacijoms.

2.1.1. Baudžiamojo kodekso 145 straipsnis

Baudžiamoji atsakomybė už grasinimą nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą arba žmogaus terorizavimą yra įtvirtinta BK 145 str. Šio straipsnio 2 dalyje numatyta kvalifikuota nusikalstamos veikos sudėtis, t. y. baudžiamoji atsakomybė pagal šią dalį kyla, jei nustatoma, kad žmogus buvo terorizuojamas arba sistemingai bauginamas. Taip šioje dalyje įtvirtintos kelios nusikalstamų veikų sudėtys: 1) žmogaus terorizavimas grasinant susprogdinti, padegti ar padaryti kitokią pavojingą gyvybei, sveikatai ar turtui veiką arba 2) sistemingas žmogaus bauginimas naudojant psichinę prievartą. Šios veikos pripažįstamos alternatyviomis, todėl bet kurios iš jų padarymas leidžia teigti apie baigtą žmogaus terorizavimo ar sistemingo bauginimo nusikalstamą veiką (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 15 d. teismų praktikos apžvalga).

Mūsų temos kontekste aktuali dalis, nurodanti sistemingą žmogaus bauginimą naudojant psichinę prievartą. Šios nusikalstamos veikos objektas – kito žmogaus gyvybė ir sveikata. Tokios veikos pavojingumas pasireiškia nukentėjusiojo psichiniu traumavimu savo atliekamais veiksmais, t.y. bauginimu, kuris asmeniui sukelia baimės jausmą, nukentėjusysis yra sąmoningai verčiamas nesaugiai jaustis ir nerimauti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. birželio 15 d. nutartis; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 23 d. nutartis).

Atsakoma už šią veiką tik tuomet, kai bauginimas pasireiškia sistemingai – tokie veiksmai, kurie yra pasikartojantys, ir ne vien žodžiu ar raštu, bet ir kitais įvairiais atvirais ar užmaskuotais būdais padaryti poelgiai, kurių tikslas yra sukelti arba palaikyti baimės jausmą nukentėjusiajam (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 14 d. nutartis).

Bauginimas gali reikštis labai įvairiai – nuo grasinimais nužudyti ar sunkiai sutrikdyti sveikatą, iki kitais baimę, nerimą ar nesaugumo jausmą keliančiais veiksmais (pvz., besikartojančiais įžeidinėjimais, grasinimais kaip nors pakenkti, priekabiavimu, atviru sekimu, gąsdinančiais naktiniais skambučiais, amoralaus pobūdžio SMS žinutėmis ir pan.) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. birželio 15 d. nutartis; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 23 d. nutartis).

Kaip išskiriama teismų praktikoje, „sistemingas asmens bauginimas yra pavojingas psichinis poveikis, pasireiškiantis įvairiais atvirais ar anoniminių grasinimais, pasikartojančiais ne mažiau kaip tris kartus, kuriais siekiama sukelti žmogui stresą, nerimą, nesaugumo jausmą, priversti bijoti, kad dėl tolesnių grasinančiojo veiksmų ar neveikimo atsiras tam tikros neigiamos pasekmės. Grasinimai turi būti realūs — turi būti konstatuotas pakankamas pagrindas manyti, kad jie gali būti realizuoti. Vertinant grasinimų realumą, reikšmės turi jų turinys, santykiai tarp grasintojo ir nukentėjusiojo, aplinkybės,

kurioms esant buvo grasinama, ir pan. Sistemingas bauginimas visuomet būna nukreiptas į konkretų asmenį, siekiant jam sukelti psichologinį diskomfortą. Veiksnių, kuriuos nukentėjusysis sieja su neigiamu psichologiniu poveikiu, visuma yra individualaus pobūdžio, todėl vertinant grasinimo realumą labai svarbu atsižvelgti į tai, kaip jį suprato nukentėjusysis. Kvalifikuojant veiką pagal BK 145 straipsnio 2 dalį, pakanka nustatyti, kad kaltininkas siekia sudaryti išpūdį nukentėjusiajam, jog grasinimas bus realizuotas; nėra būtina kiekvienu atveju įrodyti, kad kaltininkas ketina atlikti grasinimuose nurodomus veiksmus nukentėjusiojo atžvilgiu.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 6 d. nutartis; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 30 d. nutartis).

Siekiant išvengti vertinimo klaidų ir užtikrinant, kad tam tikri asmens neteisingai suprasti žodžiai ar poelgiai nebūtų be pagrindo pripažinti nusikalstama veika, baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje laikomasi nuostatos, jog baudžiamąją atsakomybę gali užtraukti tik realūs, o ne tariami grasinimai. Todėl pripažįstant nusikalstamą grasinimo pobūdį, būtina įsitikinti, kad kaltininko elgesys buvo teisingai suprstas, kad tai nebuvo nevykęs pokštas, spontaniškai išsprūdę žodžiai, į grasinimą panašūs, bet kitokią prasmę turintys veiksmai ir pan. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. birželio 15 d. nutartis; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gruodžio 8 d. nutartis; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. liepos 4 d. nutartis).

Atsižvelgiant į išdėstytą šios nusikalstamos veikos sudėtį matyti, kad ji gali būti pritaikyta tuomet, kai psichinė prievarta yra susijusi su žmogaus sveikata ir gyvybe, t.y. pavojus kyla ne asmens seksualinio apsisprendimo laisvei, garbei ir orumui (bet jie gali būti papildomi šios veikos objektai). Nereikėtų pamiršti, kad dalis nepageidaujamo seksualinio pobūdžio veiksmų gali būti padaryti ir yra padaromi panaudojant fizinę prievartą, kuri ir sukelia pavojų žmogaus sveikatai ir gyvybei.

Tad visai realu, kad pagal šį straipsnį gali būti kvalifikuojamos situacijos, kai aukai yra skambinama nakties metu ir kvėpuojama į telefoną, persekiojama, siunčiamos žinutės, turinčios seksualinį ir sadistinių kontekstą, ar kitokie veiksmai, kurie turi seksualinio ir sadistinio pobūdžio elementų ir apima pavojų asmens sveikatai, gyvybei bei seksualinio apsisprendimo laisvei, kitaip tariant – seksualinio pobūdžio smurtą. Tačiau asmenys, atlikdami nepageidaujamus seksualinio pobūdžio veiksmus, dažniausiai visai neturi tikslo įbauginti ar sukelti grėsmės kitam asmeniui – netgi priešingai, norima, kad asmuo atkreiptų dėmesį, susidomėtų ir priimtų pasiūlymą, jei toks yra teikiamas. Todėl šios nusikalstamos veikos kontekste situacija turėtų būti labai specifška, kad čia patektų ir nepageidaujamas seksualinio pobūdžio elgesys.

2.1.1.1. Baudžiamojo kodekso 145 straipsnio 2 dalies ryšys su 148¹ straipsniu

2021 m. spalio 14 d. Seimas priėmė BK pataisas, kurios papildė BK XX skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus laisvei“. Priimta pataisa buvo

kriminalizuotas neteisėtas žmogaus persekiojimas, kuriame įtvirtinta: „Tas, kas prieš aiškiai išreikštą žmogaus valią neturėdamas teisėto pagrindo sistemingai persekiojo šį žmogų, jeigu dėl to nukentėjęs asmuo buvo priverstas pakeisti gyvenamąją vietą ar darbą, ar mokymosi įstaigą arba buvo padarytas kitoks neigiamas poveikis jo socialiniam gyvenimui ar neigiamas poveikis jo emocinei būsenai <...>“.

Vienas iš šio straipsnio priėmimo tikslų buvo prevencinis – sustiprinti žmogaus apsaugą nuo persekiojimo, kurio aukomis dažniausiai tampa moterys.

Šiuo atveju įtvirtinta nauja nusikalstama 148¹ str. veika tapo specialiąja norma prieš bendrąją, jau minėtą 145 str. 2 d. Susiklostė situacija, kai bendroji norma yra apysunkis nusikaltimas (didžiausia bausmė laisvės atėmimas iki 4 m.), o specialioji – baudžiamasis nusižengimas, už kurį negali būti skiriamas laisvės atėmimas. Tai reiškia, kad teismai kaltinimus nagrinėjamosiose byloje galimai turės kvalifikuoti pagal švelnesnę įstatymą.

Šios dvi nusikalstamų veikų sudėtyje gali sukelti kvalifikavimo problemų, kai asmens bauginimas yra išreikštas įžeidinėjimais, gąsdinančiais telefono skambučiais, siekiant sukelti baimę, nerimą ir pan. Tad siekiant nustatyti, kurį straipsnį padaryta asmens veika atitinka, turi būti vertinama, ar keliama grėsmė asmens gyvybei ir sveikatai, ar laisvei, vertinamas veiksmų intensyvumas, turinys, galimi motyvai ir tikslas, kokie ryšiai siejo praeityje ar šiuo metu sieja šiuos asmenis.

Bet kuriuo atveju, kad pagal šį straipsnį būtų kvalifikuotini nepageidaujamo seksualinio pobūdžio veiksmai, reikėtų, kad tuo pačiu būtų įrodytas realus grėsmės kylinas žmogaus laisvei.

2.1.2. Baudžiamojo kodekso 284 straipsnis

BK 284 str. numatyta baudžiamoji atsakomybė už viešosios tvarkos pažeidimą, kai viešojoje vietoje įžūliu elgesiu, grasinimais, piktybiškai tyčiojantis arba vandališkais veiksmais demonstruojama nepagarba aplinkiniams ar aplinkai ir sutrikdyta visuomenės rimtis ar tvarka. Dažnai šis straipsnis yra inkriminuojamas įvykus muštynėms, konfliktams kelyje, baruose, klubuose ir kitose viešosiose vietose (Teisė Visiems, 2018).

Šiuo nusikaltimu yra kėsinamasi į viešąją tvarką, tačiau tuo pačiu gali būti pažeidžiami ir kiti papildomi objektai: žmogaus sveikata, garbė, orumas ir kt. Nusikalstama veika paprastai pasireiškia kaip nepagarbos aplinkiniams ar aplinkai demonstravimas ar visuotinai pripažintų elgesio taisyklių nepaisymas. Toks elgesys gali būti fizinis smurtas prieš žmogų, trukdymas kitiems žmonėms dirbti, mokytis, ilsėtis ir pan. Šiai nusikalstamos veikos sudėčiai esant materialiajai, būtina nustatyti padarinius, realiai sutrikdžiusius visuomenės rimtį ir tvarką (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 2 d. nutartis; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. sausio 27 d. nutartis). Pabrėžtina, kad šių padarinių konstatavimas kartu reiškia ir tai, kad veika peržengia privataus konflikto ribas ir tampa pavojinga ne tik konkrečiam „konflikto“ dalyviui,

bet ir aplinkai ir aplinkiniams. Visuomenės tvarkos ar rimties sutrikdymu paprastai laikomi veiksmai, kai dėl prieš asmenį panaudoto fizinio smurto aplinkiniai pasijunta šiuurkščiai pažeminti ar šokiruoti, nutraukiamas žmonių poilsis ar darbas, padaroma didelė materialinė žala, sutrikdoma normali žmonių ar įstaigų veikla, žmonėms sukeliamas didelis išgąstis ar kyla sumaištis, nutraukiamas jiems skirtas renginys, sustabdomas eismas ir pan. Sprendžiant, ar kaltininko veiksmai sukėlė šiuos padarinius, turi būti atsižvelgiama ir į tai, kokia buvo aplinkinių reakcija, koks nukentėjusiųjų skaičius, kiek truko neteisėti veiksmai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. sausio 19 d. nutartis; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 17 d. nutartis).

Tokia nusikalstama veika gali būti padaroma tiesiogine tyčia, kas reiškia, jog asmuo suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį (demonstruojamą nepagarbą), numatė, kad dėl jo (ne)veikimo gali atsirasti pavojingi padariniai (sutrikdys visuomenės rimtį), ir norėjo taip veikti. Veikos tikslai ir motyvai nėra būtini šio nusikaltimo požymis, tačiau tai gali padėti nustatyti kaltininko tyčios turinį, jo veiksmų suvokimą kaip demonstruojamą nepagarbą.

Nepageidaujamo seksualinio pobūdžio veiksmai dažniausiai nepasiekia tokio lygio, jog būtų objektyviai sutrikdoma visuomenės rimtis, kiltų pavojus aplinkiniams, būtų nutraukiamas žmonių poilsis ar darbas. Tačiau kiek lengvesnis viešosios tvarkos pažeidimas yra numatytas ne tik BK 284 str., bet ir ANK 481 str.

2.1.2.1. Administracinių nusižengimų kodekso 481 straipsnis

ANK 481 str. numato administracinę atsakomybę už nedidelį viešosios tvarkos pažeidimą, kai necenzūriniais žodžiais ar gestais, kitais tyčiniiais veiksmais yra siekiama pažeisti viešąją tvarką ir žmonių rimtį.

Tiek BK 284 str. įtvirtinta nusikalstama veika, tiek ANK 481 str. įtvirtintas administracinis nusižengimas yra panašūs savo pavojingumo pobūdžiu, nes kėsinamasi į vieną ir tą pačią vertybę – viešąją tvarką. Tačiau šios baudžiamoji ir administracinė atsakomybių rūšys tarpusavyje yra atskiriamos pagal veiksmų pobūdį ir veika sukeliamus padarinius. BK 284 str. nustatyta nusikaltimo sudėtis yra materialioji, t. y. dėl kaltininko veiksmų, kuriais demonstruojama nepagarba aplinkiniams ar aplinkai, kyla baudžiamajame įstatyme nustatyti padariniai – visuomenės rimties ar tvarkos sutrikdymas. Tuo tarpu ANK 481 str. 1 dalyje įtvirtinta administracinio nusižengimo sudėtis neįvardija padarinių atsiradimo, o tik konkrečius veiksmus, kuriais, kaip minėta, siekiama pažeisti viešąją tvarką ir žmonių rimtį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 26 d. nutartis). Veiksmai turi būti ne bet kokie tyčiniai nepadorūs veiksmus, o įžūlus elgesys, patyčios, kuriomis demonstruojama nepagarba aplinkiniams ir aplinkai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 29 d. nutartis).

Taigi, šiuo atveju baudžiamosios atsakomybės kilimui reikšmės turi veiksmų pavojingumas ir sunkių padarinių sukėlimas – priešingai nei įtvirtinta ANK. BK 284 str.

nurodyti padariniai – realus visuomenės rimties ir tvarkos sutrikdymas, o administracinė atsakomybė gali būti taikoma, kai dėl viešosios tvarkos pažeidimo tokių padarinių nekyla (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 1 d. nutartis).

Reikėtų atsižvelgti į tai, kad asmuo, atliekantis nepageidaujamus seksualinio pobūdžio veiksmus, pats neturi siekio sutrikdyti visuomenės tvarkos, pažeisti žmonių rimtį. Tokiais veiksmais kartais yra nevykusiai flirtuojama ir norima palenkėti kitą asmenį ir nėra intencijos pažeisti viešąją tvarką ir atkreipti kitų asmenų dėmesį. ANK 481 str., o ne BK 284 str., yra tas, kuriuo dažniausiai bandoma kvalifikuoti nepageidaujamus seksualinio pobūdžio veiksmus.

2.2. Užsienio valstybių įtvirtintos teisinės priemonės ginantis nuo nepageidaujamo seksualinio pobūdžio elgesio

Nepageidaujamas seksualinio pobūdžio elgesys yra paplitęs reiškiny ir aktualus visame pasaulyje. Kai kurios valstybės per pastarąjį dešimtmetį aktyviai ėmėsi veiksmų įstatymų leidyboje, išvelgiant grėsmę ir siekiant suvaldyti nepageidaujamą seksualinio pobūdžio elgesį įvairiose vietose ir situacijose (John, 2016; Catcalling is both offensive and illegal, 2023).

2.2.1. Didžioji Britanija

2022 m. gruodžio mėnesio viduryje Didžioji Britanija pirmą kartą skyrė baudą vyrui, kuris Ilforde, pietinėje Londone dalyje, priekabiavo gatvėje prie moters. Įvykį pastebėję pareigūnai skyrė vyrui 100 svarų baudą, kurią jis turėjo sumokėti per 28 dienas. Bauda buvo skirta remiantis viešųjų vietų apsaugos įsakymu (angl. *Public Space Protection Order*), kuris iš pradžių buvo sukurtas tam, kad pareigūnai galėtų skirti baudas asmenims, siūlanties seksualines paslaugas šioje teritorijoje. Tačiau dabar viešųjų vietų apsaugos įsakymo paskirtis yra kovoti su įvairiomis antisocialinio elgesio (pvz., priekabiavimo) apraiškomis viešose vietose (Redbridge council uses PSPO..., 2022).

Didžiojoje Britanijoje pastaraisiais metais skirta ypač daug dėmesio siekiant apsaugoti moteris nuo nepageidaujamo seksualinio pobūdžio elgesio. Tai daroma pasiūlant miestuose esančias vaizdo kameras ir surengiant moterų saugumo pamainas (angl. *women's safety shifts*), kurių metu nustatomos vienišos moterys, einančios naktį namo, apžiūrima, ar toje vietoje nėra galimų grėsmių. Kartais siunčiami pareigūnai pasiteirauti moterų, ar jos jaučiasi saugios, kalbamasi su pareigūnų manymu įtartinais vyrais, kurie gali jas sekti ar kitaip bauginti. Nuo rugsėjo mėnesio pareigūnai lankosi rajono mokyklose ir kalbasi su berniukais apie pagarbų elgesį su moterimis. Šiame kontekste yra laikomasi principo, kad „ne moterys, o vyrai turi keisti savo elgesį“ (Undercover police squads who fine men £100..., 2023).

Įstatymų leidyboje yra planuojama, kad tokio pobūdžio seksualinis priekabiavimas (nepageidaujamas seksualinio pobūdžio elgesys) taptu nusikaltimu, už kurį grės-tų laisvės atėmimo bausmė iki dviejų metų (Street harassment to be banned..., 2022). Įstatymo projekte siekiama nustatyti baudžiamąją atsakomybę už:

- tyčinį ėjimą sekant žmogų einantį naktį namo;
- nepadorių ar agresyvių komentarų išsakymą asmens atžvilgiu;
- nepadorių ar įžeidžiančių gestų rodymą asmens atžvilgiu;
- trukdymą asmeniui eiti per kelią ar kelio užstoјimas;
- lėtas važiavimas (automobiliu ar kita priemone) šalia gatvės einančio asmens.

Jeigu šis įstatymo pasiūlymas bus priimtas, tai reikštų, kad nepageidaujamo seksualinio pobūdžio veiksmus atlikę asmenys negalės teigti, kad jų veiksmai buvo tik juo-ko forma ar komplimentų išsakymas. Pagrindinė įstatymo projekto autorė parlamen-to narė S. Creasy sako, jog „moterys ir merginos patirdamos seksualinį priekabiavimą dažnai išgirsta, kad „tu nesugebi juokauti“ arba „tai buvo tik komplimentas“, tačiau nepakeitus šio viešosios tvarkos įstatymo kyla pavojus, kad tai taps tikra nusikaltimo gynyba. Šiais laikais dauguma žino, kad geriau nebandyti liesti ar kitaip priekabiau-ti prie moters, norint patraukti jos dėmesį, tačiau ne visi tai supranta.“ (People who wolf-whistle will get two years..., 2023).

2022 m. kovo mėnesį Didžiosios Britanijos vyriausybė paskelbė nepageidaujamų seksualinio pobūdžio nuotraukų (pvz.: kuriose matomos genitalijos) siuntimą, dar vadinamą „kibernetiniu blykstelėjimu“ (angl. *cyberflashing*) nusikaltimu. Reikia ne-pamiršti, kad tokių nuotraukų siuntimas tarp sutikimą davusių suaugusiųjų nėra ne-teisėtas. Tačiau asmenims, kurie siunčia neprašytas nepadorias nuotraukas, siekdami gauti seksualinį pasitenkinimą arba sukelti kitam suaugusiam asmeniui nerimą, pri-klausomai nuo aplinkybių, gali būti skiriamos baudos ar net laisvės atėmimas (What Are the Laws on Sending..., 2022). Naujausia žiniasklaidos informacija, 2024 m. va-sario mėnesį už šią veiką pirmą kartą buvo nuteistas 39-nerių vyras, kuris paauglei ir suaugusiai moteriai siuntė savo genitalijų nuotraukas. Moteris tą pačią nuotraukų gavimo dieną perdavė jas policijai (First person in England..., 2024).

2.2.2. Prancūzija

Prancūzijos BK jau 1992 m. įtraukė savo BK seksualinio priekabiavimo (nepa-geidaujamo seksualinio pobūdžio elgesio) nusikaltimą. Prancūzijos įstatymai saugo asmenis nuo bet kokio nepageidaujamo seksualinio pobūdžio elgesio: darbo aplinko-je tarp darbuotojų ir (ar) darbdavio, nepažįstamųjų gatvėse ar internetinėje erdvėje (Many legal tools are available..., 2022). Seksualinis priekabiavimas (pranc. *harcèle-ment sexuel*) jų supratimu yra pasikartojantys seksualinio ar seksistinio pobūdžio komentarai ar elgesys, kuriais pažeidžiamas asmens orumas, nes jie yra žeminantys ar menkinantys, arba sukuria bauginanti, priešiška ar įžeidžianti situacija (Code

pénal, 1990). Tokia veika laikoma nusikaltimu ir baudžiama iki 3 metų kalėjimo arba 45 000 eurų bauda.

2018 m. Prancūzijoje socialinius tinklus apskriejo ir ažiotažą sukėlė vaizdo įrašas, vaizduojantis kasdienę situaciją: iki pusės lauke užpildytas restorano kiemas, prie stalų sėdi žmonės, pro šalį matomi einantys praeiviai. Įrašė pasirodė studentė M. Laguerre prasilenkianti su priešais einančiu vyru. Pastarajam išsakius seksualinio pobūdžio pastabą mergina nesusilaikė nesudrausminusi vyro. Šis pasipiktinęs jos atsaku trenkė merginai ir pasišalino (France Bans Street Harassment..., 2018). Pastarasis įvykis paskatino priimti „Schiappa“ vadinamą įstatymą, skirtu kovai su priekabavimu gatvėje, dar vadinamą seksualiniu arba seksualiniu pasipiktinimu (angl. *gender-based or sexual outrage*). Per pirmus aštuonis mėnesius nuo minėto įstatymo priėmimo buvo paskirtos 447 baudos tokiems atvejams (France harassment law hands..., 2019). 2020–2021 m. Prancūzijos vidaus reikalų ministerijos duomenimis buvo užregistruota 3 700 tokių įvykių. Nuo 2023 m. balandžio 1 d. įžeidžiantys komentarai apie kitą lytį (seksistinis pasipiktinimas) arba seksualiniai pasiūlymai nepažįstamam žmogui (seksualinis pasipiktinimas) esant tam tikromis aplinkybėmis laikomi nebe pažeidimu, o nusikaltimu (Sexual or gender-based offending, 2023).

2.2.3. Belgija

2014 m. Belgijoje priimtas kovos su seksizmu viešose vietose įstatymas, kurio pagrindu nustatyta baudžiamoji atsakomybė „už bet kokį viešą gestą ar veiksmą, kuriuo akivaizdžiai siekiama išreikšti panieką asmeniui dėl jo lyties arba dėl tos pačios priežasties asmenį laikant prastesniu <...> ir dėl to rimtai pažeidžiamas jo orumas.“ (Loi tendant à lutter contre le sexisme dans l’espace..., 2014). Asmuo, kuris įvykdė minėtą veiką, baudžiamas laisvės atėmimu nuo 1 mėnesio iki 1 metų ir bauda nuo 50 eurų iki 1 000 eurų arba tik viena iš šių bausmių. Minėtą įstatymą paskatino priimti vienos universiteto studentės S. Peeters sukurtas dokumentinis filmas „Gatvės moteris“ (pranc. *Femme de la rue*) (Belgium sexism law..., 2018). Filme parodyta, kaip studentei S. Peeters einant gatve prie jos nuolat buvo priekabijama gašliais žodžiais ir veiksmais.

Pirmą kartą asmuo pagal minėtą įstatymą Belgijoje buvo nubaustas 2016 m. Padaręs kelio eismo pažeidimus Briuselyje, vyriškis buvo sustabdytas dviejų policijos pareigūnų, kurių viena – moteris. Vyras išsakė seksistinius komentarus, sakydamas, kad moteris policininkė turėtų susirasti moteriai tinkamą darbą kaip, pavyzdžiui, bankininkė, liepė jai užsičiaupti, nes jis „nekalba su moterimis“, ir pavadino ją „purvina kekše“ (angl. *dirty whore*). Vyras buvo nuteistas ne tik dėl kaltinimų šmeižtu, grasinimų užpulti policijos pareigūnus, bet ir dėl seksizmo remiantis minėtu 2014 m. įstatymu (Maes, 2018).

Pastebėtina, kad priėmus šį įstatymą pasirodė dalies žmonių neigiama reakcija, kadangi manyta, jog įstatymas yra perdėtas ir niekada nebus realiai veikiantis. Tačiau vėliau sekusios situacijos parodė, kad jis nėra bergėdžias. Be kita ko, šis įstatymas

apima ir tokius įžeidinėjimus bei pasisakymus socialiniuose tinkluose (First verdict of verbal sexual harassment..., 2018).

3. Potencialūs pokyčiai

Lietuvos žiniasklaidoje periodiškai vis nuskamba situacijos, kuriose aukos prabyla apie patirtą nepageidaujamą seksualinio pobūdžio elgesį ir yra nusivylusios teisėsaugos neveikimu ar visuomenės abejingumu (Po gašlūno išpuolio Vilniaus autobuse..., 2019; Neišgirstos istorijos: priekabiavo..., 2021; Kaunietę pribloškė policijos požiūris..., 2021; Autobuse mergina patyrė tikrą šoką..., 2022; Priekabiautojo išpuolis pajūryje..., 2023). Aukos, kaip ir minėta anksčiau šiame darbe, yra linkusios nesikreipti pagalbos bijodamos būti pasmerktos, jausdamos gėdą, nesulaukdamos visuomenės palaikymo dėl vyraujančio stereotipo „pati kalta“, dėl nesėkmingų istorijų kreipiantis į teisėsaugą, pasirodančių žiniasklaidoje ar socialinių tinklų platformose.

Atsižvelgiant į dabartinį įtvirtintą Lietuvos teisinį reguliavimą, susijusį su nepageidaujamo seksualinio pobūdžio elgesio situacijomis, tokių situacijų tendencijas, vertėtų pagalvoti apie galimus reguliavimo pokyčius.

Kalbant apie griežtesnį tokių veiksmų vertinimo modelį: reikia atkreipti dėmesį, kad BK jau turime 152 str., kuriame įtvirtintas seksualinis priekabiavimas, tačiau šios nusikalstamos veikos sudėties elementas yra tarnybinis ar kitoks asmens priklausomumas. Tai rodo, jog jau yra įtvirtinta BK, kad siekis seksualiai bendrauti ar pasitenkinti vulgariais ar panašiais veiksmais, pasiūlymais ar užuominomis, kai kita pusė to nepageidauja, yra netoleruotinas. Tačiau kodėl jis BK netoleruotinas tik tarnybinio ar kitokio priklausomumo atvejais⁴? Į nepageidaujamo seksualinio pobūdžio veiksmus visais atvejais ir bet kokioje situacijoje reikėtų žvelgti kaip į pavojų keliančius dėl savo sukeltų padarinių ir pavojaus tokių veiksmų aukoms. O į įtvirtintą priklausomumo elementą būtų galima atsižvelgti skiriant sankciją kaltinamajam. Tačiau jeigu vis dėlto būtų norima pabrėžti, jog didesnė grėsmė kyla aukoms, kurios yra tarnybinio ar kitokio priklausomumo santykiuose, tai galėtų būti kvalifikuotos šios nusikalstamos veikos sudėties požymis.

⁴ Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo (dar žinoma kaip Stambulo konvencija) numato priemones, kurių turėtų imtis šalys kovai su smurto prieš moteris, įskaitant ir seksualinį priekabiavimą. Numatyta, kad šalys turi imtis „būtinų priemonių, kuriomis užtikrinama, kad už bet kokios formos nepageidaujamą seksualinio pobūdžio žodinius, nežodinius ar fizinius veiksmus, kurių tikslas arba pasekmė yra asmens orumo pažeminimas, ypač jei sukuriami bauginanti, priešiška, menkinanti, žeminanti ar užgauli aplinka, būtų taikomos baudžiamosios ar kitos teisinės sankcijos.“ Taip pat turėtų būti užtikrinama, kad aukos turėtų teisę gauti kompensaciją, patyrusios seksualinį priekabiavimą (nepageidaujamą seksualinio pobūdžio elgesį). Jei Lietuva ratifikuotų Stambulo konvenciją, galimai įstatymų leidyboje būtų svarstomos minėtos priemonės, kaip baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą. Tačiau pabrėžtina, kad Stambulo konvencija tik galimai paspartintų pokyčius, tačiau jie yra galimi ir be jos ratifikavimo!

Atkreiptinas dėmesys, jog BK yra įtvirtinęs tokias priemones, kurios nepageidaujamo seksualinio pobūdžio elgesio kontekste būtų tinkamos taikyti tokius veiksmus atlikusiam asmeniui. Šiuo metu BK 152 str. įtvirtinto seksualinio priekabiavimo norma numato tokias sankcijas kaip baudą arba laisvės apribojimą, arba areštą. Tačiau kartu su bausmėmis gali būti taikomas platus spektras baudžiamojo poveikių priemonių, kurios padeda įgyvendinti bausmės paskirtį (BK 67 str.).

Tokios priemonės kaip laisvės apribojimas (BK 48 str.), areštas (BK 49 str.) ir įpareigojimas nesiartinti prie nukentėjusio asmens arčiau nei nustatytu atstumu (BK 72¹ str.) akivaizdu nėra numatytos ANK. Tačiau patyrus nepageidaujimą seksualinio pobūdžio elgesį jas būtų galima laikyti labiausiai tinkamomis atgrasyti asmenį nuo pakartotinai ar pirmą kartą nepageidaujamo seksualinio pobūdžio veiksmų darymo (juolab, kad jos jau yra taikomos esant tarnybinio ar kitokio priklausomumo elementui). Ypač tam tinkama baudžiamojo poveikio priemonė įpareigojanti nesiartinti prie nukentėjusio asmens arčiau nei nustatytu atstumu. Jos pagrindu iki teismo nustatyto termino pabaigos kaltininkui draudžiama bet kokia forma bendrauti ir ieškoti ryšių su nukentėjusiu asmeniu, lankytis nurodytose vietose, kuriose būna nukentėjęs asmuo.

Galima apsvarstyti ir švelnesnę poziciją nepageidaujamo seksualinio pobūdžio veiksmų atžvilgiu. Tai galėtų būti atskiru straipsniu ANK įtvirtinta administracinė atsakomybė už tokius veiksmus kasdienėse situacijose, kurių neapima šiuo metu sukonstruota BK seksualinio priekabiavimo veikos samprata.

Taigi, apibendrinant šiuo metu esantį reguliavimą dėl nepageidaujamo seksualinio pobūdžio elgesio, būtų galima apsvarstyti ANK papildymą nauju straipsniu su tiesiogiai įtvirtinta atsakomybe už nepageidaujimą seksualinio pobūdžio elgesį (seksualinį priekabiavimą). Kita, tikslingesnė alternatyva – BK 152 str. perkonstravimas, atsiskaitant veikos sudėtyje įtvirtinto priklausomumo elemento, taip apimant visas seksualinio priekabiavimo situacijas – nesvarbu, ar gatvėje, autobuse, ar darbe ir t.t.

Nauja BK 152 str. nusikalstamos veikos sudėtis galėtų skambėti taip: „Tas, kas siekdamas seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo vulgariais ar panašiais veiksmais, pasiūlymais ar užuominomis priekabiavo prie kito asmens, padarė baudžiamąjį nusižengimą ir baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu.“ Pakartojama, jog galima apsvarstyti priklausomumo požymį palikti sukonstravus to paties straipsnio kvalifikuotą nusikalstamos veikos sudėtį. Be to, atsižvelgiant į kitų Europos valstybių teisinio reguliavimo tendencijas nepageidaujamo seksualinio pobūdžio elgesio aspektu, tikslinga būtų apsvarstyti ir realios laisvės atėmimo bausmės skyrimą kaip vieną iš alternatyvių sankcijų, taip šią nusikalstamą veiką paverčiant iš baudžiamojo nusižengimo nusikaltimu.

Išvados

1. Šiuo metu Lietuvos Respublikos įstatymai nėra įtvirtinę atskiro straipsnio nepageidaujamo seksualinio pobūdžio elgesio veiksams kvalifikuoti. Seksualinio priekabiavimo nusikalstama veika, kuri yra įtvirtinta BK 152 str., gali būti taikoma tik esant tarnybinio ar kitokio priklausomumo santykiams, kas reiškia, jog daugelis kasdienių situacijų lieka už šio straipsnio taikymo ribų. Su tam tikromis išimtimis nepageidaujamo seksualinio pobūdžio elgesio veiksmus būtų galima apimti esant BK 145, 148¹, 284 straipsniuose įtvirtintoms veikoms. Tačiau pabrėžtina, kad tokios situacijos turėtų būti labai specifinės ir pažeidžiami kiti pagrindiniai šių veikų objektai.
2. Dažniausiai pasireiškę nepageidaujamo seksualinio pobūdžio veiksmai yra vertinami kaip ANK 481 str. nedidelis viešosios tvarkos pažeidimas. Tačiau šiuo straipsniu turi būti intencija pažeisti viešąją tvarką, o tokius veiksmus atliekantis asmuo tokio tikslo neturi. Be to, patys pareigūnai yra linkę sumenkinti tokius veiksmus ir nereaguoti tinkamai į tokias situacijas.
3. Užsienio valstybėse nepageidaujamas seksualinio pobūdžio elgesys yra gana plačiai paplitusi problema, su kuria bandoma kovoti teisinėmis priemonėmis. Užsienio valstybės yra linkusios nepageidaujamo seksualinio pobūdžio elgesio veiksams taikyti griežtas sankcijas, t. y. galima reali laisvės atėmimo bausmė. Nepageidaujamas seksualinio pobūdžio elgesys nėra sutapatinamas su viešosios tvarkos pažeidimu, kaip tai kartais yra daroma Lietuvos teisinėje sistemoje.
4. Atsižvelgiant į kitų valstybių tendencijas griežtinti atsakomybę už nepageidaujamą seksualinio pobūdžio elgesį, būtų galima pasvarstyti apie baudžiamąją atsakomybę už tokį elgesį ir Lietuvoje. Tai būtų galima pasiekti atsisakant BK 152 str. veikos sudėtyje įtvirtinto priklausomumo elemento, taip apimant visas seksualinio priekabiavimo situacijas – nesvarbu, ar gatvėje, autobuse, ar darbe. Arba priklausomumo elementą palikti kaip kvalifikuojantį požymį įvedant naują straipsnio dalį. Taip pat galima svarstyti realios laisvės atėmimo bausmės įvedimą, kaip tai daroma / padaryta kitose valstybėse. Švelnesnė alternatyva – apsvarstyti ANK papildymą nauju straipsniu su tiesiogiai įtvirtinta atsakomybe už nepageidaujamą seksualinio pobūdžio elgesį (seksualinį priekabiavimą).

Šaltinių sąrašas

Norminiai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000). Valstybės žinios, 2000, 74-2262.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). Valstybės žinios, 2000, 89-2741.
3. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas (2015). TAR, 2015, 2015-11216

4. Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas (1998). Valstybės žinios, 1998, 112-3100.

Tarptautiniai norminiai teisės aktai

5. Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (2011). CETS No. 210.

Užsienio valstybių norminiai teisės aktai

6. Code pénal (1990). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719?etatTexte=VIGUEUR [žiūrėta 2023 m. gruodžio 6 d.].
7. Loi tendant à lutter contre le sexisme dans l'espace public et modifiant la loi du 10 mai 2007 tendant à lutter contre la discrimination entre les femmes et les hommes afin de pénaliser l'acte de discrimination (2014). Prieiga per internetą: https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/article_body.pl?language=fr&caller=summary&pub_date=14-07-24&numac=2014000586 [žiūrėta 2023 m. gruodžio 6 d.].

Specialioji literatūra

8. Milinis, A. ir kt. (2021). *Lietuvos baudžiamoji teisė specialioji dalis*. Vadovėlis. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
9. Vengalė, L. (2012). *Metodinės rekomendacijos dėl seksualinio priekabiavimo dėl lyties bei nurodymo diskriminuoti prevencijos*. [interaktyvus], <https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2023/05/metodines-rekomendacijos-del-seksualinio-priekabiavimo-ir-priekabiavimo-del-lyties-bei-nurodymo-diskriminuoti-prevencijos.pdf> [žiūrėta 2023 m. gruodžio 03 d.].
10. Veršekys, P. (2008). Baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą reglamentavimo Lietuvoje problemos, *Teisė*, 68, p. 186–198. doi:10.15388/Teise.2008.0.329.
11. Zippel, S. K. (2023). Gender Equality Politics in the Changing European Union: The European Union Anti-Discrimination Directive and Sexual Harassment, *Center for European Studies*, 134, p. 1–11 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://ces.fas.harvard.edu/uploads/files/Working-Papers-Archives/CES_WP134.pdf [žiūrėta 2023 m. gruodžio 3 d.].

Teismų praktika

12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. birželio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-341/2010.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-542/2011.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-198/2013.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-116/2014.

16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-404/2014.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gruodžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-553-942/2015.
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. sausio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-54-222/2017.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 15 d. teismų praktikos smurto artimoje aplinkoje baudžiamosiose bylose apžvalga Nr. AB-47-1.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. liepos 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-172-788/2017.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-120-628/2018.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 26 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-13-976/2019.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-103-689/2019.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-79-689/2021.
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-101-489/2021.
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. sausio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-25-387/2022.

Kiti šaltiniai

27. 15min. *Kaunietę pribloškė policijos požiūris: prisilietimą prie užpakalio prilygino „kabinimui“?* [interaktyvus] (modifikuota 2021-06-12). Prieiga per internetą: <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/kauniete-pribloske-policijos-pozioris-prisilieti-ma-prie-uzpakalio-prilygino-kabinimui-56-1519062> [žiūrėta 2023 m. gruodžio 6 d.].
28. 15min. *Neišgirstos istorijos: priekabiavo mokykloje, neatstojo autobuse, išprievartavo miške, bet vis dar „pati kalta“* [interaktyvus] (modifikuota 2021-02-30). Prieiga per internetą: <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/neisgirstos-istorijos-priekabiavo-mokykloje-neatstojo-autobuse-isprievartavo-miske-bet-vis-dar-pati-kalta-56-1472306> [žiūrėta 2023 m. gruodžio 6 d.].
29. Arrestedmn. *Catcalling is both offensive and illegal* [interaktyvus] (modifikuota 2023-07-05). Prieiga per internetą: <https://www.arrestedmn.com/blog/2023/07/catcalling-is-both-offensive-and-illegal/> [žiūrėta 2023 m. gruodžio 5 d.].
30. BBC News. *Belgium sexism law: Man who insulted officer first to be convicted* [interaktyvus] (modifikuota 2018-03-07). Prieiga per internetą: <https://www.bbc.com/news/world-europe-43308600> [žiūrėta 2023 m. gruodžio 6 d.].
31. BBC News. *France harassment law hands out 447 fines in first months* [interaktyvus] (modifikuota 2019-04-30). Prieiga per internetą: <https://www.bbc.com/news/world-europe-48104247> [žiūrėta 2023 m. gruodžio 6 d.].

32. BBC News. *Street harassment to be banned in crackdown, government says* [interaktyvus] (modifikuota 2022-12-09). Prieiga per internetą: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-63916328> [žiūrėta 2023 m. gruodžio 6 d.].
33. Cambridge dictionary. *Meaning of sexual harassment in English* [interaktyvus] (modifikuota 2023-11-26). Prieiga per internetą: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/sexual-harassment> [žiūrėta 2023 m. lapkričio 26 d.].
34. Daily Mail. *Undercover police squads who fine men £100 for catcalling women in the street are to roll out across London* [interaktyvus] (modifikuota 2023-07-14). Prieiga per internetą: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-12298849/Undercover-police-squads-fine-men-100-catcalling-women-roll-London.html> [žiūrėta 2023 m. gruodžio 6 d.].
35. Delfi. *Autobuse mergina patyrė tikrą šoką: tik pajutau, kaip mano paltas kyla* [interaktyvus] (modifikuota 2022-12-16). Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/pilietis/voxpopuli/autobuse-mergina-patyre-tikra-soka-tik-pajutau-kaip-mano-paltas-ky-la-92046215> [žiūrėta 2023 m. gruodžio 6 d.].
36. FRA-European Union. *Violence against women: an EU-wide survey. Main results report* [interaktyvus] (modifikuota 2014-03-03). Prieiga per internetą: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf [žiūrėta 2023 m. lapkričio 26 d.].
37. France24. *„Many legal tools are available“: Fighting sexual harassment in France today* [interaktyvus] (modifikuota 2022-09-01). Prieiga per internetą: <https://www.france24.com/en/france/20221102-today-many-legal-tools-are-available-fighting-sexual-harassment-in-france> [žiūrėta 2023 m. gruodžio 6 d.].
38. JD Spicer Zeb Solicitors. *What Are the Laws on Sending Inappropriate Pictures in the UK?* [interaktyvus] (modifikuota 2022-09-01). Prieiga per internetą: <https://www.jdspicer.co.uk/site/blog/crime-fraud/what-are-the-laws-on-sending-inappropriate-pictures> [žiūrėta 2023 m. gruodžio 6 d.].
39. John, T. (2016). *Where Catcalling Is Criminalized*. Time blog, [blog] 19 December. Prieiga per internetą: <https://time.com/4606064/where-catcalling-is-criminalized/> [žiūrėta 2023 m. gruodžio 5 d.].
40. Lygybe.lt. *Seksualinis priekabiavimas ar flirtas?* [interaktyvus] (modifikuota 2017-07-10). Prieiga per internetą: <https://lygybe.lt/naujienos/seksualinis-priekabiavimas-ar-flirtas/> [žiūrėta 2023 m. lapkričio 26 d.].
41. Lrytas.lt. *Po gašluno išpuolio Vilniaus autobuse moterį šokiravo policijos ir keleivių reakcija* [interaktyvus] (modifikuota 2019-09-11). Prieiga per internetą: <https://www.lrytas.lt/lietuvsdiena/kriminalai/2019/09/11/news/po-gasluno-ispuolio-vilniaus-autobuse-moteri-sokiravo-policijos-ir-keleiviu-reakcija-11788719> [žiūrėta 2023 m. gruodžio 6 d.].
42. LRT. *Priekabiautojo išpuolis pajūryje: „Jis lietė visur, nepasitraukė, kol nesusūkau ir neužsimojau“* [interaktyvus] (modifikuota 2023-06-06). Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2007049/priekabiautojo-ispuolis-pajuryje-jis-liete-visur-nepasitrauke-kol-nesusukau-ir-neuzsimojau> [žiūrėta 2023 m. gruodžio 6 d.].

43. Maes. E. (2018). First Criminal Conviction under Belgium's Anti-Sexism Act. Oxford Human Rights Hub blog, [blog] 15 March. Prieiga per internetą: <https://ohrh.law.ox.ac.uk/first-criminal-conviction-under-belgiums-anti-sexism-act/> [žiūrėta 2023 m. gruodžio 6 d.].
44. NPR. *France Bans Street Harassment, Approving Hefty Fines For Catcallers* [interaktyvus] (modifikuota 2018-08-02). Prieiga per internetą: <https://www.npr.org/2018/08/02/634866222/france-bans-street-harassment-approving-hefty-fines-for-cat-callers> [žiūrėta 2023 m. gruodžio 6 d.].
45. Oxford Mail. *People who wolf-whistle will get two years in prison in law changes* [interaktyvus] (modifikuota 2023-03-25). Prieiga per internetą: <https://www.oxfordmail.co.uk/news/23412251.people-wolf-whistle-will-get-two-years-prison-law-changes/> [žiūrėta 2023 m. gruodžio 6 d.].
46. République Française. *Sexual or gender-based offending* [interaktyvus] (modifikuota 2023-04-01). Prieiga per internetą: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F34550?lang=en> [žiūrėta 2023 m. gruodžio 6 d.].
47. Teise.pro. *Pagarbus elgesys: kur yra neleidžiamo seksualinio elgesio ribos?* [interaktyvus] (modifikuota 2018-11-12). Prieiga per internetą: <https://www.teise.pro/index.php/2018/11/12/pagarbus-elgesys-kur-yra-neleidziamo-seksualinio-elgesio-ribos/> [žiūrėta 2023 m. lapkričio 26 d.].
48. The Bulletin. *First verdict of verbal sexual harassment handed down in Belgium* [interaktyvus] (modifikuota 2019-04-30). Prieiga per internetą: <https://www.thebulletin.be/first-verdict-verbal-sexual-harassment-handed-down-belgium> [žiūrėta 2023 m. gruodžio 6 d.].
49. The Guardian. *Redbridge council uses PSPO to fine man £100 for sexual harassment* [interaktyvus] (modifikuota 2022-12-20). Prieiga per internetą: <https://www.theguardian.com/world/2022/dec/20/redbridge-council-pspo-fine-for-sexual-harassment> [žiūrėta 2023 m. gruodžio 6 d.].
50. The Standard. *First person in England and Wales convicted of offence.* [interaktyvus] (modifikuota 2024-02-13). Prieiga per internetą: <https://www.standard.co.uk/news/uk/cyber-flashing-first-person-england-wales-convicted-offence-b1123034.html> [žiūrėta 2024 m. vasario 28 d.].
51. Zakarauskaite, A. (2022). Seksualinio priekabiavimo problematika ir reglamentavimas Lietuvoje. Stebėk Teises blogas, [blog] rugsėjo 23. Prieiga per internetą: <https://www.stebekteises.lt/newBlogPost-zkig9L> [žiūrėta 2023 m. gruodžio 5 d.].
52. Teisė Visiems. *Baudžiamoji atsakomybė už viešosios tvarkos pažeidimą* [interaktyvus] (modifikuota 2018-11-02). Prieiga per internetą: <https://teisevisiems.lt/baudziamoji-teise/baudziamoji-atsakomybe-uz-viesosios-tvarkos-pazeidima/> [žiūrėta 2023 m. gruodžio 12 d.].
53. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba. Patyriau diskriminaciją. Ką daryti? [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://lygybe.lt/patyriau-diskriminacija-ka-daryti/> [žiūrėta 2023 m. gruodžio 12]

SANTRAUKA

Nepageidaujamą seksualinio pobūdžio elgesį patiria tiek moterys, tiek vyrai įvairiose situacijose: darbe, gatvėje, autobusuose ir kt. Deja, tapus tokio elgesio auka teisinis reguliavimas, nesant tarp asmenų tarnybinio ar kitokio priklausomumo, nėra aiškus ir vienareikšmis.

Užsienio valstybėse su nepageidaujamu seksualinio pobūdžio elgesiu yra kovojama griežtomis baudžiamosios teisės priemonėmis. Bet Lietuvoje nepageidaujamo seksualinio pobūdžio elgesio situacijos, nesant tarp asmenų tarnybinio ir kitokio priklausomumo elemento, yra už BK 152 str. taikymo ribų. Praktikoje kasdienėse situacijose patiriamas nepageidaujamas seksualinio pobūdžio elgesys yra vertinamas kaip ANK 481 str. nedidelis viešosios tvarkos pažeidimas, kas nėra savo esme tikslinga.

Nesant tinkamo teisinio reguliavimo patyrus nepageidaujamą seksualinio pobūdžio elgesį kasdienėse situacijose yra reikalinga pasvarstyti apie baudžiamąją atsakomybę už tokį elgesį Lietuvoje. Tai būtų galima pasiekti atsisakant BK 152 str. veikos sudėtyje įtvirtinto priklausomumo elemento, taip apimant visas seksualinio priekabiavimo situacijas – nesvarbu, ar gatvėje, autobuse, ar darbe. Kiek švelnesnė alternatyva tam būtų ANK papildymas nauju straipsniu su tiesiogiai įtvirtinta atsakomybe už nepageidaujamą seksualinio pobūdžio elgesį (seksualinį priekabiavimą).

SUMMARY

Unwanted conduct of a sexual nature is experienced by both women and men in a variety of situations: at work, on the street, on buses, etc. Unfortunately, the legal framework for such behaviour is not clear and unambiguous, in the absence of a relationship of service or other dependence between the persons concerned.

In foreign countries, unwanted conduct of a sexual nature is dealt with by strict criminal law measures. However, in Lithuania, situations of unwanted sexual conduct, where there is no element of official or other dependence between the persons concerned, are outside the scope of Article 152 of the CC. In practice, unwanted conduct of a sexual nature in everyday situations is treated as a minor public order offence under Article 481 of the ANC, which is not entirely appropriate.

In the absence of an appropriate legal framework, the experience of unwanted conduct of a sexual nature in everyday situations requires consideration of criminal liability for such conduct in Lithuania. This could be achieved by removing the element of dependence from the offence under Article 152 of the CC, thus covering all situations of sexual harassment, whether on the street, on the bus or at work. A slightly milder alternative would be to consider adding a new article to the AOC with direct liability for unwanted conduct of a sexual nature (sexual harassment).